

AZ EURÓPAI ÉRTÉKEK ÁTÉRTÉKELÉSE

TURGONYI ZOLTÁN

Hazánkat évek óta érik rendszeres támadások Brüsszelből arra hivatkozva, hogy a magyar kormány állítólag nem tartja tiszteletben az „európai értékeket”. Vizsgáljuk meg tehát ezeket, hogy lássuk, *baj-e egyáltalán*, ha valaki nem tiszteli őket abban a formában, ahogyan ezt a mai nyugati világban uralkodó nézetek képviselői elvárják, s nem kellene-e inkább egész civilizációnknak paradigma-váltást végrehajtania, gyökeresen átalakítva értékrendjét.

Írásom nietzschei ihletésű címe nem véletlen. Akár egykor a német bölcselő, magam is a nyugati világban uralkodónak látszó értékrend radikális átalakítását óhajtom (persze más tartalommal). De az „Isten halála”, szintén Nietzsche által felvetett gondolathoz is lesz köze mondandómnak. Mivel korunk nyugati átlagembere számára nem nyilvánvaló többé Isten létezése, olyan érveket fogok használni, amelyek a nemhívók számára is érthetőek és akár elfogadhatóak is lehetnek. Egyfajta módszertani ateizmust alkalmazva Istent mintegy „zárójelbe teszem”. Ebből, ahogyan a *Kommentárban* megjelent előző cikkemben már rámutattam,¹ módszertani dezantropocentrizmus is következik: ha egyszer nem feltételezhetem Isten létét, s így azt sem, hogy tudatos tervezés eredménye az univerzum, akkor ez utóbbit az ember iránt közömbösnek kell gondolnom, s nem bízhatom abban, hogy a világ valamiképpen „tekintettel van” az emberi célokra, és arra, hogy működnek benne olyan mechanizmusok, amelyek mintegy maguktól segítik törekvéseinket, levéve vállainkról a felelős döntések terhét.

Ám végső soron az Istent, isteneket vagy más, nálunk hatalmasabb személyes létezőket feltételező emberek is egy irántunk közömbös vagy ellenséges univerzummal találkoznak hétköznapi tapasztalataik során, hiszen a világ tele van az ember számára kellemetlen vagy éppen tragikus eseményekkel, amelyek ráadásul egyaránt sújthatják az adott vallás parancsait betartókat és megszegőket, tehát lehetetlen abban bízni, hogy összes *e világi* céljaink tőlünk független spontán folyamatok segítségével vagy emberfeletti erők jóindulatának elnyerésével megvalósíthatók. Ez a hívőt is arra készíti, hogy törekedjék a világ minél nagyobb szejletét a maga racionális ellenőrzése alá vonni, ami viszont megkívánja az objektív valóság egyre alaposabb megismerését.²

1 TURGONYI Zoltán: Pátosz és illúziók nélkül az emberi jogokról. *Kommentár*, 2022/2.

2 Vö. *Uo.* 28. 8. lábjegyzet.

Európai szintézis – A római Forum Romanum, középen Septimius Severus diadalívével, a háttérben a Santa Luca e Martina-templom, 1929
(Fortepan / Somogyvári Gergő)

AZ „EURÓPAI ÉRTÉKEK”

A tudás és a rá épülő uralom növelése világnézettől függetlenül minden embernek elemi érdeke. E racionális kontrollnak pedig nyilvánvalóan nem csupán az emberalatti természetre kell kiterjednie, hanem a magunk alkotta világra, a társadalomra is, hiszen itt újabb kihívást jelent az a tény, hogy az egyéni törekvések ütközhetnek egymással, de a társadalom érdekével is. Ez utóbbi tudatos szabályozásának egyik legfőbb eszköze az erkölcs, amely nem merülhet ki a „kárelvben”, vagyis annak tiltásában, hogy az egyének kárt tegyenek egymás életében és javaiban. Ugyanilyen fontos az erkölcs második funkciója, a társadalom mint olyan tartós fennmaradásának és virágzásának biztosítása, amelyről tudatosan kell gondoskodni, hiszen a mondottaknak megfelelően e tekintetben sem működnek a világban olyan automatizmusok, amelyek a mi emberi döntéseinktől függetlenül garantálnák ezt. Ennek megfelelően beszéltem már előző cikkemben is *kétfunkciós erkölcsről*, amelyet ugyanott a klasszikus értelemben vett *természetjoggal* azonosítottam. E szót azonos jelentésűnek veszem a „természetes erkölcsi törvény” és a „természeti törvény” kifejezésekkel. (Ez utóbbi tehát itt nem természettudományos értelemben veendő.)³ E terminológiát fogom követni a továbbiakban is.

Lássuk hát először is azon európai értékeket, amelyek megsértéséért *Az Európai Unióról szóló szerződés*⁴ (a továbbiakban: a Szerződés) 7. cikke alapján eljárás indítható a vétkes tagállammal szemben! Ezek a Szerződés 2. cikke szerint a következők: az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság és az emberi jogok.⁵ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*⁶ (a továbbiakban: a Charta) egy ettől némileg eltérő listát közöl: itt az emberi jogok helyett a szolidaritás szerepel az értékek

között, a demokrácia és a jogállamiság pedig nem *értékek*ként, hanem *elvek*ként nyernek említést. Ugyanakkor az emberi jogok sem hiányoznak a Chartából, hiszen ez a felsorolt értékek konkrét tartalmát többnyire éppen emberi jogok formájában fogalmazza meg. A méltósághoz tartozóként deklarálja egyebek között az élethez való jogot; aztán a szabadság kapcsán említi például az olyan klasszikus emberi jogokat, mint a gondolat-, lelkiismereti, vallás- és szólásszabadság; az egyenlőségről szólva

viszont elsősorban a törvény előtti egyenlőséget és mindenfajta diszkrimináció tilalmát hangsúlyozza. A demokráciáról a Szerződésben olvashatunk bővebben: ebből kiderül, hogy az unió a képviselői demokrácia elvei alapján működik. A jogállamiság kapcsán mind a Szerződés, mind a Charta többször hangsúlyozza egyebek mellett a bírák függetlenségének és pártatlanságának fontosságát. Hosszan sorolhatnánk még a részleteket, de valójában semmi meglepőt nem találunk a hagyományos emberi jogi dokumentumokhoz képest. Ezek szellemében az unió is mindenekelőtt az *egyén szabadságát, jogait, egyenlőségét* stb. védelmezi; a Charta preambuluma pedig világosan ki is mondja, hogy az unió „tevékenységének középpontjába az egyént állítja”.

Hogyan viszonyulnak ezek az értékek egy civilizáció fenntartásához és működtetéséhez? Hiszen a civilizáció létezése *bármiféle* érték meghirdetésének és érvényesítésének elengedhetetlen előfeltétele. Így az értékek között prioritást kellene élvezniük azoknak, amelyek a civilizáció fennállását szolgálják, s amelyek nélkül a felsorolt hat „európai érték” sem lehetséges. Ez utóbbiak tehát alárendelendők az előbbieknél, és szükség esetén korlátozandók.

3 Uo. 28., 29. A szóhasználatról bővebben lásd: TURGONYI Zoltán: *Természetjogállam*. Kairosz, Bp. 2021. 14. 4. lábjegyzet.

4 Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2016. 6. 7., C 202/1 – C 202/366.

5 A 2. cikk első mondata szerint e hat értéken alapul az unió. Ugyanakkor a cikk következő mondata a tagállamok társadalmát mint „a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmát” jellemzi, anélkül, hogy az itt felsoroltakat is kifejezetten értékeknek nevezné. Természetesen ettől még nyilvánvaló, hogy ezek is ugyanabban az értelemben értékek, mint az első mondatban szereplők. Ám e második lista vizsgálatától most terjedelmi okokból eltekintek, viszont cikkem egyik végkövetkeztetése, amely szerint az értékek nem értelmezhetők úgy, hogy veszélyeztessék a civilizációt, természetesen e lista értékeire is vonatkozik.

6 Az Európai Unió Alapjogi Chartája. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, 2016. 6. 7., C 202/389 – c 202/405.

az Európai Unió
mindenekelőtt
az egyén jogait védi

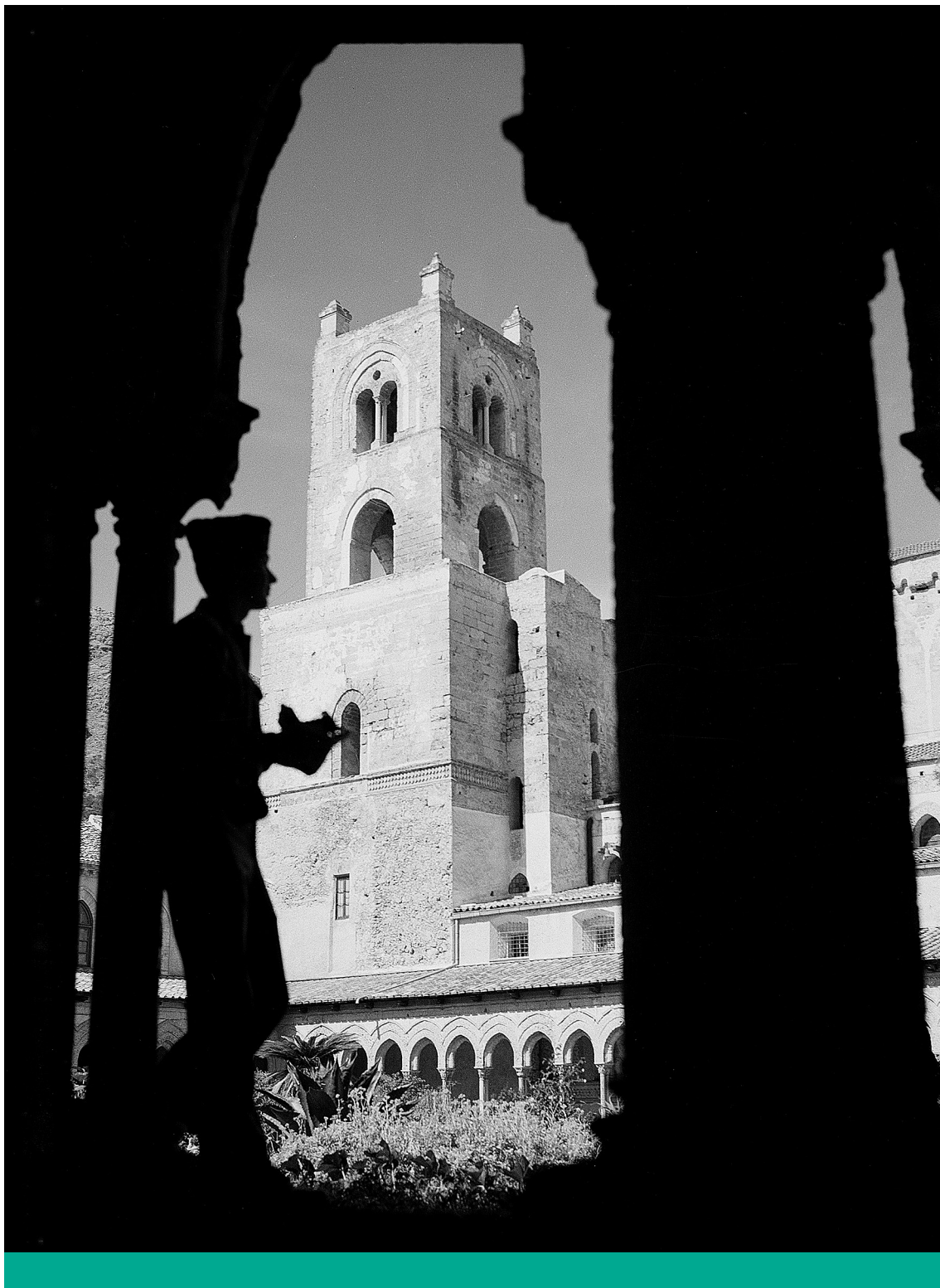
Új Európa – Az amerikai Savings Division by the U.S. Geological Survey által készített terv Európa újrendezésére 1920-ban (Library of Congress)

Az egyének *egyenlőségét* nagyjából a következőképpen kellene megfogalmazni: mindenkinek egyenlően kötelessége betartani a társadalom működéséhez szükséges normákat, és ugyancsak egyenlően joga van mindazon magatartásokra,⁷ amelyekkel nem veszélyezteti ugyanezt a működést, tekintet nélkül nemére, rangjára, anyanyelvére, etnikai hovatartozására, bőrszínére stb. Egyenlőség csak *egyének* között állhat fenn ezen a módon, tehát diszkrimináció nélkül. *Egyének*nek adható lehetőség arra, hogy minden különbségtétel nélkül valamennyien megfelelhessenek *egy és ugyanazon közös erkölcsi normarendszernek* a fenti formában. Életformák, viselkedésmódok, preferencia-rendszerek, világnézetek és más efféle identitásképző elemek egymással való egyenlősége viszont nem automatikus; megvizsgálandó, melyik mennyire támogatja vagy éppen veszélyezteti a civilizáció rendjét, és ennek függvényében rangsorba állíthatók.

A fentiekkel már a *szabadság* lehetséges megfogalmazását is megadtuk, amikor kijelentettük, hogy mindenkinek olyan magatartásokra van joga, amelyek nem veszélyeztetik a társadalom működését. Nyilvánvaló e szabadságfogalom különbözősége a klasszikus liberalizmusétól: az egyén szabadságának korlátja nem pusztán a másik egyén hasonló szabadsága; az igazi korlát a társadalom mint az egyénet túlélő tartós struktúra érdeke (úgy is mondhatnánk: a közjó), amely megkívánja az egyéni szabadságoknak a társadalom érdekével összeegyeztethető formában való védelmét is, ezért a klasszikus kárelvet nem is kell külön megemlíteni (hiszen például a gyilkosság vagy a lopás nyilvánvalóan a társadalom egészének rendjét is zavarja).

Ugyanez mondható el az *emberi jogokról* is, amelyek előző cikkem tárgyát képezték. Ott láttuk, hogy ezek meghatározását logikailag megelőzi a kötelességek tisztázása. Így mind az egyenlőség, mind a szabadság, mind az emberi jogok (amelyek részben e szabadságot konkretizálják) egy sajátos értelemben

⁷ A „magatartás” itt, akárcsak előző, már hivatkozott *Kommentár*-béli írásomban, egyaránt jelenthet cselekvést, birtoklást vagy valaminek az élvezetét.

Európai Egyesült Államok

– Amerikai katona
a palermói Monreale
katedrálisnál, 1943
(Library of Congress)

vett „maradékelen” alapulnak: először tisztázzuk, mit *kell* tennünk a társadalom működéséért, és az ezt követően fennmaradt mozgásterhez kell igazodnia minden egyébnek, így a „brüsszeli” értelemben vett „európai értékeknek” is.

A további három értékkel is hasonló a helyzet. Közülük a *jogállamiságról* viszonylag kevés szó esik a korábban említett uniós dokumentumokban, amelyek a definíciójával is adósak maradnak. Ennek híján, némi leegyszerűsítéssel élve, vegyük alapul a *joguralom* fogalmát, amelyet a jogállaméval gyakorlatilag azonosnak szokás tekinteni. A jog uralmának mindenekelőtt azt kell jelentenie, hogy nem a hatalmat gyakorlók önkénye játszik szerepet a döntésekben, hanem a törvények, így az állam intézményei kiszámíthatóan viselkednek. Nyilván-

való, hogy az ilyen értelemben vett jogállamiság lehet *szükséges* feltétele a civilizációnak, de korántsem *elégés*es feltétel hozzá. Mindenképpen kiegészítendő azzal a megköttéssel, hogy a törvények *tartalma* is olyannak kell, hogy legyen, hogy a társadalom fennmaradását és működését segítse elő.

A *demokrácia* önmagában véve se nem szükséges, se nem elégéses feltétele egy civilizáció tartós fennmaradásának. Közismert, hogy az emberiség eddigi történetének túlnyomó részében nem léteztek mai értelemben vett demokráciák. Más kérdés, hogy a mai nyugati világ ténylegesen fennálló viszonyai között, olyan társadalomban, ahol az emberek egyenlőségének tudata már mélyen meggyökerezett, *gyakorlatilag* lehetetlen volna visszatérni olyan rendszerhez, amelyben a nagykorú, épelméjű (és a közügyekben való részvételtől büntetésből el nem tiltott) emberek bizonyos csoportjainak nem lennének politikai jogai. Minden ilyen próbálkozás heves ellenállásba ütközne. Így csak előre lehet menekülni, a tömegeket egyre alkalmasabbá téve arra, hogy helyesen használják az általuk már régóta birtokolt politikai jogokat, azaz a *természetjoggal összhangban álló törvények* meghozatalát mozdítsák elő. A lényeg ez, a *demokrácia ennek csupán az egyik* – de a jelen történelmi helyzetben talán az egyetlen – *lehetséges eszköze*. Az embereknek ezért olyan nevelést kell kapniuk, hogy magukévá tegyék a természetjog normáit, tehát ne érék be e téren a kárelvvel, tekintsék szívügyüknek a közjót, továbbá a *helyes* (a természetjoggal összhangban lévő és egyúttal az identitástudatot erősítő s így a közösség kohézióját növelő) hagyományok megőrzését, a népesség fizikai újratermeléséről való gondoskodást, és így tovább. De más eszközökkel is törekedni kell annak biztosítására, hogy a törvényhozás igazodjék a természetjoghhoz: az alkotmányban kell rögzíteni, hogy bizonyos értékek érvényesülését nem lehet a választók többségének véleményétől függővé tenni; ilyen például a hagyományos család intézményének (mint a népesség újratermelését a legjobban biztosító történelmileg bevált eszköznek) a kiemelt védelme vagy az objektív igazság keresésének kötelessége és a teljes szólásszabadság mind a tudományos, mind a közéleti vitákban, bármiféle tabu és cenzúra nélkül. A vita ezek vonatkozásában csak a biztosításuk érdekében alkalmazandó *eszközökről* szólhat (az ilyen elvek alapján működő államot nevezem „természetjogállamnak”). A demokratikus úton hozható lehetséges döntések efféle korlátozása talán megbotránkoztatja a liberális olvasókat, de gondoljanak arra, hogy a liberalizmus is ismeri a „többség zsarnokságának” problémáját, és törekszik arra, hogy bizonyos értékeket (mégpedig az alapvető emberi jogokat) demokratikus eszközökkel se lehessen fölülírni.

Az *emberi méltóság* talán a legnehezebben értelmezhető érték a hat közül. Az ezzel kapcsolatos elméleti problémákat másutt már tárgyaltam.⁸ Most csak annak leszögezése fontos, hogy ne lehessen a méltóságra hivatkozva olyan normákat előírni, amelyek veszélyeztetik a társadalom fennállását és működését.

E hat érték mindegyikét alá kell tehát rendelni egy hetediknek, amelyet különböző nevekkkel illehetünk: mondhatjuk közjónak, a társadalom vagy a civilizáció fennmaradásának és működésének, de úgy is fogalmazhatunk, hogy az ezeket biztosító természetjoghhoz kellene mind a hatnak igazodnia. Ez nem pusztán azért szükséges, mert nekünk, konzervatívoknak „jobban tetszik” a közjócéntrikus, a társadalmat az egyéni jogok kultuszának túlhajtásával szemben előnyben részesítő szemlélet. Magának a liberalizmusnak is létérdeke a nyugati civilizáció fenntartása, hiszen enélkül a hat értéknek sincs hordozója és védelmezője! Ám paradox módon így épp e civilizáció fennmaradásának érdekében rögtön *korlátozni* is kell ezeket az értékeket, megakadályozva olyan alkalmazásukat, amely saját előfeltételüket, azaz e civilizációt fenyegetné. Persze így civilizációnk talán már nem nevezhető majd liberálisnak, de még mindig több, a liberalizmus számára is kedves vonást őrizhet meg, mint akkor, ha a szükséges korlátozások elmulasztásának esetén teljesen megsemmisül.⁹

a természetjog
alapozza meg
a közjót

8 Röviden érintettem előző cikkemben (TURGONYI: *Pátosz...* I.m. 36.), hosszabban pedig egy régebbi olasz nyelvű tanulmányomban (Zoltán TURGONYI: *Possiamo fondare i diritti sulla dignità umana? Iustum Aequum Salutare*, 2010/4.).

9 Vö. TURGONYI: *Pátosz...* I.m. 34.

KÖZÖSSÉGI ÉRTÉKEK

Mármost az a kérdés, hogy érvényesíthető-e a hetedik érték elsőbbsége a korábban felsorolt hat „európai értékkel” szemben, ha az Európai Unióban jelenleg uralkodó – és hivatalos dokumentumaiban is kifejeződő – szellem érvényesül?

A civilizáció fenntartásához szükséges a gondoskodás a társadalom természeti feltételeiről, a korábbi generációk alkotta szellemi és anyagi kultúra megőrzése és gazdagítása, és végül, de nem utolsósorban a népesség újratermelése. Az elsővel törődik az unió: a Szerződés többször említi például a természeti környezet védelmét vagy a fenntartható fejlődést (rögtön a preambulumban is). A kultúra megőrzése és más ehhez kapcsolódó célok is többször felbukkannak a Szerződésben, a Chartában és más szövegekben. Ám ez önmagában kevés, hiszen bizonyos ide tartozó javak (nyelvek, hagyományok, történelmi emlékezet, illemszabályok, viselkedésminták, eljárásrendek) csak akkor valóságosak egyáltalán, ha emberi tudatok hordozzák őket, ha már csak könyvekben léteznek, nehezen vagy sehogyan sem tehetők újra elevenné; maguk az európai értékek is csak akkor élnek és hatnak, ha vannak ezeket elfogadó, követő, tisztelő *alanyok*. Már csak ezért is a harmadik tényező, a – *megfelelően szocializált* – népesség fenntartása a legfontosabb. Vajon ezt mennyire biztosítja az unió értékrendje? Prioritást élvez-e ez, ha konfliktusba kerül a hat érték valamelyikével? *Expressis verbis* ezt kimondó szabályt sem a Szerződésben, sem a Chartában nem találunk, és közismert, hogy az Unió tényleges gyakorlata sem túl biztató e tekintetben. Igaz, a Charta 52. cikkében azt olvassuk, hogy a „jogok és szabadságok” korlátozása lehetséges, de csak akkor és annyiban, „ha és amennyiben az elengedhetetlen, és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja”. Ez utóbbi lehetőség most nem érdekel minket, hiszen csak azt a régi liberális elvet ismétli, miszerint az egyén szabadságának korlátja a többi egyén hasonló szabadsága. De mik „az Unió által elismert általános érdekű célkitűzések”? Lehet-e rájuk hivatkozva védelmezni, akár a hat említett kiemelt európai érték valamelyikével szemben is, a társadalom tartós létét biztosító előírásokat?

Nos, a Szerződésből és a Chartából nem kapunk világos választ, a tényleges gyakorlatban pedig rendszeresen a civilizációnk fennmaradását veszélyeztető, a közjó rovására valamely más érték (többnyire az egyenlőség) nevében hozott döntések születnek. A Charta preambulumban szerepel ugyan az emberi közösség és a jövő nemzedékek iránti felelősség, ám az előbbi úgy is értelmezhető, hogy az unión kívüli, de *jelenleg élő* emberekre vonatkozik, az utóbbi pedig *feltehetően* ugyan a jövő nemzedékek majdani létezését, de nem teszi kötelességünk-ké, hogy e létezését *mi idézzük elő*. Igaz, a Charta 33. cikke előírja a család intézményének védelmét. Ha ez azt jelentené, hogy a hagyományos heteroszexuális házasságra épülő családot kell kiemelten támogatnia az államnak, akkor e rendelkezés valóban a népesség újratermelését szolgálná. Ám a cikk szövege nem tisztázza a család mibenlétét, így pedig lehetővé teszi, hogy e ponton is az egyik *egyéncentrikus* alapérték, az egyenlőség érvényesüljön, a diszkrimináció tilalmán keresztül, ami így nem segíti, hanem éppen akadályozza, hogy az állam kitüntetésen támogassa a család hagyományos formáját. Mondhatja persze erre valaki, hogy ma fölösleges az európai népességfogyás miatt aggódní, hiszen ezt ellensúlyozni lehet a túlnépesedő nem nyugati világ migránsainak befogadásával. Csakhogy, még ha ez a lélekszám tekintetében igaz volna is, civilizáción-

kat és értékeit csak európai módon szocializált emberek tarthatják fenn, nem pedig párhuzamos társadalmakban élő, a Nyugat értékei iránt közömbös vagy éppen ellenérzésekkel viseltető csoportok. Mindenekelőtt az európai őslakoságnak kellene tehát biztosítania az unió népességének újratermelését, a migrációt pedig – az igazságtalanul üldözöttek befogadásának és néhány

más hasonló rendkívüli esetnek a kivételével – teljesen le kellene állítani, mindkét esetben törekedve a már itt lévők asszimilálására. Ám tudjuk, hogy nem ez történik, ráadásul a migráció szorgalmazói is az egyenlőségre tudnak hivatkozni, olykor azzal érvelve, hogy a nyugati országok állampolgárai által élvezett előnyöket a bevándorolni szándékozókkal meg nem osztani ugyanolyan meg nem

**a közjó fölülírja
az egyenlőséget**

Európa leértékelése –

Az Európai Unió zászlaja a 2019-es amerikai Pride egyik felvonulásán
(Wikimedia Commons)

érdemelt privilégiumokhoz való ragaszkodást jelent, mint a feudalizmus idején a nemesi kiváltságok védelmezése a közrendűekkel szemben.¹⁰ Világosan le kellene szögezni: a közjó ebben a vonatkozásban is fölülírja az egyenlőséget.

Ugyancsak az egyenlőség túlhajtása fenyegetheti Európát (és általában a Nyugatot) a szólásszabadság vonatkozásában, különös tekintettel a tudomány szabadságára. Ezt deklarálja ugyan a Charta 13. cikke, de megint csak annak egyértelmű tisztázása nélkül, hogy e szabadság más értékekkel való konfliktusa esetén melyik részesítendő előnyben. Így mind gyakrabban fordul elő, hogy cenzúrát és különböző egyéb szankciókat alkalmaznak olyan tudósok ellen, akik igaz állításai sértők lehetnek bizonyos csoportok számára, melyek így mintegy lefokozva érezhetik magukat a többiekhez képest. Ugyanezért minősül egyre több téma tabunak a sajtóban és a közéleti vitákban is. Ám láttuk, hogy az emberiség számára élet-halál kérdése az objektív valóság minél mélyebb megismerése és az ennek fényében való felelős cselekvés. Ezért az efféle cenzúrák és tabuk hosszabb-rövidebb távon katasztrófális hatással lehetnek a Nyugatra: nemcsak a tudományos-technikai fejlődést állíthatják le, hanem a társadalmi folyamatokat is kezelhetetlenné tehetik, végül anarchiába taszítva civilizációnkat.

Mutatis mutandis hasonló a helyzet a kulturális örökség megőrzésével, amelynek fontos szerepe volna az európai öntudat és büszkeség fenntartásában (vagy már inkább helyreállításában), ami erősíthetné kontinensünk őslakos társadalmának kohézióját és élni akarását. A Charta 22. cikke viszont a „kulturális, vallási és nyelvi sokféleség” tiszteletéről beszél, ami akár a *bevándorlás melletti* érvként is használható. Igaz, a preambulum „az európai népek kultúrájának és hagyományainak sokféleségét” említi, de nem tisztázza, mit ért „európai nép”-en (például tekinthető-e európainak a migráns gyökerű, de már itt született személy).¹¹ Ami pedig a legfontosabb: itt is hiányzik annak egyértelmű tisztázása, mi a teendő az európai kulturális örökség és más értékek konfliktusa esetén. A gyakorlati eredményt ismerjük: a diszkrimináció tilalmára vagy

10 Vö. Joseph CARENS: Aliens and Citizens. The Case for Open Borders. *The Review of Politics*, 1987/2.

11 Ugyanez a probléma például a Szerződés 3. cikkével is, amely említi az európai kulturális örökség megőrzését, de szintén nem tisztázza, hogy ezen az európai *őslakosság* kulturális örökségét érti-e. S még ha így van is, megint csak nincs egyértelműen tisztázva, mi a teendő, ha e kulturális örökség érdeke ütközik a hat érték valamelyikével.

kisebbségek érzékenységre hivatkozva igyekeznek mind többet „eltörölni” a zsidó-keresztény hagyományból és a „halott fehér férfiak” múltbeli alkotásaiból.

Az „Unió által elismert általános érdekű célkitűzések” mibenlétét tehát világosan tisztázni kellene, közöttük *első helyen* megnevezve civilizációnk tartós fennmaradásának biztosítását, amely *minden* más értéket felülír, tehát ha ezek ütköznek vele, korlátozni *kell* őket (és nem csupán „korlátozhatók”, ahogy a Charta 52. cikke kijelenti). Márpedig nem csupán a civilizációnk érdekével való közvetlen ütközés esetén kell korlátozni más értékeket, hanem akkor is, ha valamely, a civilizációnk fennállásához elengedhetetlen eszközt (például a hagyományos családot vagy a tudomány szabadságát) fenyegetik.

EURÓPAI KATOLIKUS ÉRTÉKEK

Ez az új megfogalmazás persze paradigmaváltást feltételez a nyugati politikai és erkölcsi gondolkodásban. Ugyanakkor a fentiek valószínűleg nem különösebben meglepőek, hiszen filozófiai képzettség nélkül, józan ésszel is belátható, hogy ha egy dolog létezésének egy másik dolog a feltétele, akkor ez utóbbi fennmaradásáról is gondoskodni kell. Ám akkor mi tartja vissza korunk nyugati átlagemberét az itt elmondottak felismerésétől és az unió jelenlegi vezetésének leváltásától? Részben talán az, amire Molnár Tamás utal, amikor arról beszél, hogy miért tudnak az „ellenforradalmárok” nehezebben hatni a közvéleményre, mint doktriner utópiákat megfogalmazó „forradalmár” ellenfeleik. Az utóbbiak témái „eladhatóbbak”, izgalmasabbak, éppen mivel jobban elrugaszkodnak a normalitástól, mint a mi nézeteink.¹² Persze ha a „forradalmárok” eszméi már látható módon az összeomlás felé sodorják a társadalmat, ahogyan az ma megfigyelhető az unió számos tagállamában, e helyzet remélhetőleg kijózanítólag hat majd a választópolgárokra. De van egy másik akadály is, és ennek legyőzése az igazi filozófiai feladat: a hat „európai érték” (és persze a ma uralkodó politikai és erkölcsi konszenzus sok egyéb eleme is) a legtöbb nyugati kortásunk szemében szinte vallásos tisztelet tárgya. Evidenciaként kezelik, hogy ezek végső érvként szolgálhatnak, többnyire az egyén vágyainak szolgálatában, akár a közjával szemben is.

Annak alapján, amit a *Természetjogállam* című könyvemben az értékekkel kapcsolatban részletesen kifejtettem,¹³ nincs elvi akadálya annak, hogy ha szeretnénk minél tovább fenntartani a hat érték alapját képező civilizációt, ennek értékrendjét oly módon alakítsuk át, hogy mind a hattal szemben prioritást élvezzen a társadalom fennmaradása mint értékeink – és egyáltalán minden emberinek nevezhető megnyilvánulásunk – előfeltétele.

De vajon e hat értéket a konzervatív is egyértelműen alárendelheti-e egy hetediknek, ha egyúttal olyan egyházhoz tartozik, amely maga is sűrűn hivatkozik emberi méltóságra és jogokra, demokráciára, jogállamiságra, szabadságra, egyenlőségre? E két utóbbiról ráadásul sokszor azt halljuk, hogy (a testvériséggel együtt) „alapjában véve keresztény eszmék”!¹⁴ A rövidség kedvéért az e kérdésre adandó válaszban most csak a katolikus álláspontot veszem szemügyre.

Mindenekelőtt azt kell hangsúlyozni, hogy azok a kérdések, amelyeket az uniós dokumentumokban az említett hat érték jegyében szabályoznak, a katolikus gondolkodásban a természetes erkölcsi törvény által megszabott rendbe illeszkednek. Mint minden törvény, ez is definíció szerint a *közjóra* irányul.¹⁵ E törvényhez kell igazodnia az állam által elfogadott tételes jognak.¹⁶ Ennek megfelelően az Egyház is igenli ugyan a *jogállamot*, „ahol a törvény és nem az emberek önkényes akarata uralkodik”,¹⁷ ám, mint láttuk, az állami törvénynek is összhangban kell lennie a természetes erkölcsi törvénnyel. Hasonló a helyzet

12 Lásd bővebben: MOLNÁR Tamás: *Az ellenforradalom*. Kairosz, Bp. 2005. 68.

13 Lásd bővebben: TURGONYI: *Természetjogállam*. I.m. 23–42., 81–83. és 104.

14 Többek között Szent II. János Pál pápa fogalmazott így 1980-as franciaországi látogatásán. Idézi: *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Szent István Társulat, Bp. 2007. 390. pont, 793. lábjegyzet. A továbbiakban: *Kompendium*.

15 Vö. Aquinói Szent TAMÁS: *Summa Theologiae*. I–II. q. 90., a. 4.

16 Vö. *Kompendium*. 142. és 397. pont.

17 *Kompendium*. 408. pont.

a *demokrácia* kapcsán: ez nem cél, csupán eszköz, amelynek alkalmazása során szintén igazodnunk kell a természetes erkölcsi törvényhez.¹⁸ Az *emberi jogok* is ebbe a keretbe illeszkednek, hiszen ugyancsak a természeti törvényen alapulnak.¹⁹ Nem fenyegethetik a közjót, ez utóbbi érdekében korlátozhatók.²⁰ Ezzel már voltaképpen a *szabadság* fogalmához érkezünk, hiszen ez a katolikus szemléletben is emberi jogokban konkretizálódhat, ezek pedig, mint láttuk, itt kötelezően igazodnak a közjóhoz és az ezt szolgáló természeti törvényhez, amit aztán a tételes jognak is tükröznie kell. De a jogszabályoktól eltekintve, az erkölcs síkján maradván is ez a helyzet: a szabadság nem valami önmagában semleges adottság, amelynek birtokában egyaránt megengedetten hozhatnánk jó és rossz döntéseket. Szabadságunk igazi megvalósulása éppen a természetes erkölcsi törvény elfogadása.²¹ „A szabadság teljessége az egyetemes közjó távlatába illeszkedő valódi jóra irányuló önrendelkezés képességében és lehetőségében áll.”²² Az *egyenlőségről* is azt mondhatjuk, hogy gyakorlati alkalmazásában alárendelődik a természeti törvénynek és a közjónak. Az egyház elismeri az egyének egyenlő méltóságát, köznapi értelemben vett törvény előtti egyenlőségét, és azt is hangsúlyozza, hogy a természetes erkölcsi törvény mindenkire egyenlően érvényes, ugyanakkor elveti „az egyenlőség túlhajtott hangoztatását”.²³ Jó példa a társadalom érdekét szem előtt tartó és az individualista paradigma ütközésére a melegházasság problémájának kezelése. Mint ismeretes, a liberalizmus ma uralkodó formája ezt egyszerűen az *egyének közötti egyenlőség* egyik alkalmazási területeként fogja fel, „diszkriminatívnak” minősítve a hagyományos felfogást, mely szerint nincs joga *bármely egyénnek nemre való tekintet nélkül bármely más egyénnel házasságot kötnie*, míg a katolicizmus megint csak a *közjóra* hivatkozva ellenzi az azonos neműek együttélésének „egyenlővé tételét a családdal”.²⁴ Végül az *emberi méltóság* is alárendelődik a bennünket most érdeklő vonatkozásban a természeti törvénynek: az egyház álláspontja szerint az e méltóság iránti „kötelező tisztelet nem jelenti az erkölcsi törvénynek nem megfelelő magatartásformák legitimálását”.²⁵

A katolicizmussal tehát összeegyeztethető a hat értéknek a közjót szolgáló természetes erkölcsi törvény rendszerébe való beillesztése, és több más egyház tanítását vizsgálva is hasonló következtetésre juthatnánk. Hitünk így nem lehet akadály a európai értékek átértékelésének.

Ha e paradigmaváltást végrehajtanánk, ezzel az Európai Unió és – feltéve, hogy követi példánkat – a nyugati világ egésze is bizonyíthatná életképességét, hiszen a hagyományos család népszerűségének helyreállítása szükségtelenné tenné a migrációt, a politikai korrektség által gyakorolt cenzúra eltörlése, valamint a tudományos és közéleti szólás-szabadság védelme biztosítaná a természeti és társadalmi folyamatok feletti uralom megőrzését és növelését (ami a gazdaságra is kedvezően hathatna), az európai vívmányok felett érzett büszkeségünk pedig szintén hatalmas erőforrássá nőhetne, amely bőségesen ellensúlyozhatná a civilizációnk vélt vagy valóságos múltbeli bűnei miatti büntudatunkat.²⁶ Mindez általában véve is megkönnyítené a hagyományos identitásunkhoz való ragaszkodást, az „eltörléskultúra” (és általában a *woke* ideológia) radikális elutasítását. Az újra öntudatosává váló Európa (majd remélhetőleg az egész Nyugat) így továbbra is mintaképül szolgálhatna más civilizációk számára.

18 *Kompendium*. 407. pont.

19 *A Katolikus Egyház Katekizmusa*. 1956. pont; *Kompendium*. 140. pont.

20 A vallásszabadság határait is „a közjó követelményei szerint” kell kijelölni. Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*. 2109. pont.

21 *Kompendium*. 136. pont.

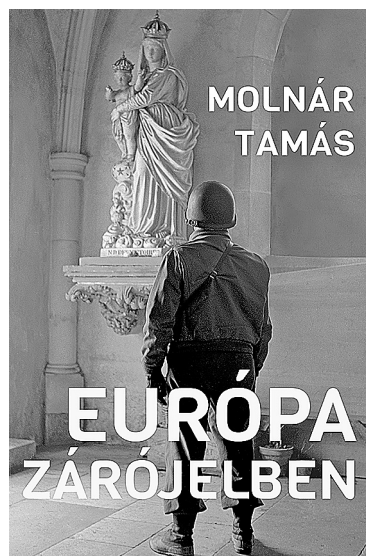
22 *Kompendium*. 200. pont.

23 *Kompendium*. 144., 145. és 396. pont, valamint Szent VI. PÁL: *Octogesima adveniensi*. 30. idézi: *Kompendium*. 158. pont.

24 *Kompendium*. 228. pont.

25 *Uo.*

26 A múlt történelmietlenül moralizáló megítélésének helytelenségéről lásd: TURGONYI: *Természetjogállam*. I.m. 128–151.

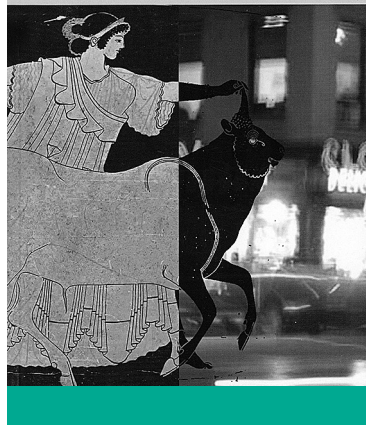

MOLNÁR TAMÁS
AMERIKANOLÓGIA

MOLNÁR TAMÁS

Az atlanti kultúra kibontakozása

Molnár Tamás az euroatlanti kapcsolatokról: *Európa zárójelben* (1990 [2022]), *Amerikanológia* (1991 [2022]), *Az atlanti kultúra kibontakozása* (1994 [2006])

KONZERVATÍV PARADIGMAVÁLTÁS

A konzervatív olvasó talán vegyes érzelmekkel fogadja a fentieket. A család, a hagyományok és a fenti értelemben vett szólásszabadság védelmével, a migráció, a politikai korrektség és az „eltörléskultúra” elutasításával, a *woke*-ellenességgel nyilván egyetért. Ugyanakkor esetleg megütközik azon, hogy pozitívan értékelem a tudomány segítségével a világ felett gyakorolt *racionális uralmat*, amelynek terén még a *haladást* is helyeslem, ráadásul láthatóan *univerzalista* is vagyok (mivel a Nyugat *helyesen értelmezett* értékeit más civilizációk számára is érvényes mintának tartom), az ilyesmiket pedig inkább „balos” vonásokként szokás mostanában számontartani. Vannak azonban érveim amellett, hogy konzervativizmusunknak, ha fenn akar maradni, e vonásokat is vállalnia kell.

Az univerzalizmus már azért is elkerülhetetlen, mert ha azt mondanánk ki szabályként, hogy *minden* civilizáció (vagy minden nép, nemzet stb.) kövesse a saját hagyományát, ezzel is egy *univerzális* érvényűnek szánt normát íránk elő. De persze ennél jóval többről van szó. A hagyomány többnyire lassan, de folyamatosan módosul (rendszerint észrevétlenül), ám az is előfordul, hogy hirtelen és radikálisan változik meg. Mire egy civilizáció egyáltalán fölveti a hagyományhoz való *reflektált* viszony problémáját, már hagyományváltozások során van túl. *Melyik* hagyományt kellene választania a sok közül? Ráadásul éppen a múltban találhatunk példát arra, hogy valami, amit ma hagyományként tisztelünk, eredetileg egy korábbi hagyománnyal való *szakításként* nyert elfogadást. (Maga a hagyományképződés tehát sokszor egyáltalán nem „hagyománytisztelő”). Az európai népek – köztük a magyarok is – a kereszténységet addigi (pogány) hagyományaik *ellenében*, ezek részbeni *megsemmisítésével* fogadták el. S a kereszténység *elvi síkon* később sem arra hivatkozva próbálja igazolni magát, hogy immár hagyományos vallása ennek és ennek a népnek, hanem azt hirdeti, hogy tanai *igazak*, és így *univerzális* érvényűek.

Célszerűbbnek látszik tehát valami hagyományoktól független egyetemes mércét választani. A világ felett gyakorolt *racionális uralom* mértéke éppen ilyen, hiszen, mint láttuk, minden nép érdekelt ennek az uralomnak a fenntartásában és növelésében (és ténylegesen tesz is lépéseket e célból), tehát ennek alapján igenis összemérhetők a civilizációk, a Nyugat pedig, sajátos tényezők összjátékának köszönhetően, igencsak messzire jutott e téren. *A természetnek való kiszolgáltatottságunk ily módon történt csökkenése az egész emberiségnek jó. De ugyanez mondható el azon értékekről és intézményekről is, amelyek a nemzetközi konfliktusok és globális problémák békés, a kölcsönös tisztelet jegyében történő megoldását teszik lehetővé, s amelyek kialakításában szintén döntő szerepe volt a Nyugatnak.* (Aligha jöhettek volna létre például a természetjog európai kidolgozása nélkül.)²⁷

Lehetne még további példákat is sorolni, de már a fentiekből is világos, hogy Európa méltán lehet(ne) büszke eddigi vívmányaira. Ha közülük a régi természetjogot is újra magáévá tenné, azaz a szükséges paradigmaváltással rehabilitálná az erkölcs jelen írásomban sokat emlegetett második funkcióját, és más vonatkozásokban is újra pozitívan viszonyulna a saját múltjához, ezt azzal a tudattal tehetné, hogy valódi értékei (melyek közül, mint láttuk, a Szerződés 2. cikkében felsoroltak nem a legalapvetőbbek) *de facto* Európában keletkeztek, ám *de jure* egyetemes értékek. *Így mi, nyugatiak mégiscsak egyszerre lehetünk konzervatívok és univerzalisták*, mert saját hagyományunk tartalmaz olyan megőrzendő értékeket, amelyeket más civilizációk sem nélkülözhetnek. Lehetséges persze, hogy ez utóbbiakat az irántunk érzett ellenszenvük (amelyet paradox módon sokszor *nyugati gyökerű* ideológiák táplálnak) immár megakadályozza, hogy hajlandóak legyenek tanulni tőlünk (noha megérthetnék, hogy az idegen civilizációk vívmányainak átvétele a történelem lehető legtermészetesebb velejárója, amelytől mi magunk sem vonakodtunk a múltban). Ha nem kérnek többé belőlünk, akkor is végre kell hajtánunk a paradigmaváltást, a saját érdekünkben, hogy újra öntudatosak és erősek lehessünk, és megvédhessük magunkat. ■

Lehetne még további példákat is sorolni, de már a fentiekből is világos, hogy Európa méltán lehet(ne) büszke eddigi vívmányaira. Ha közülük a régi természetjogot is újra magáévá tenné, azaz a szükséges paradigmaváltással rehabilitálná az erkölcs jelen írásomban sokat emlegetett második funkcióját, és más vonatkozásokban is újra pozitívan viszonyulna a saját múltjához, ezt azzal a tudattal tehetné, hogy valódi értékei (melyek közül, mint láttuk, a Szerződés 2. cikkében felsoroltak nem a legalapvetőbbek) *de facto* Európában keletkeztek, ám *de jure* egyetemes értékek. *Így mi, nyugatiak mégiscsak egyszerre lehetünk konzervatívok és univerzalisták*, mert saját hagyományunk tartalmaz olyan megőrzendő értékeket, amelyeket más civilizációk sem nélkülözhetnek. Lehetséges persze, hogy ez utóbbiakat az irántunk érzett ellenszenvük (amelyet paradox módon sokszor *nyugati gyökerű* ideológiák táplálnak) immár megakadályozza, hogy hajlandóak legyenek tanulni tőlünk (noha megérthetnék, hogy az idegen civilizációk vívmányainak átvétele a történelem lehető legtermészetesebb velejárója, amelytől mi magunk sem vonakodtunk a múltban). Ha nem kérnek többé belőlünk, akkor is végre kell hajtánunk a paradigmaváltást, a saját érdekünkben, hogy újra öntudatosak és erősek lehessünk, és megvédhessük magunkat. ■

27 Minderről bővebben lásd: TURGONYI: *Pátosz... I.m.* 29–31.

egyszerre lehetünk
konzervatívok és
univerzalisták